

ERSTA
SKÖNDAL
HÖGSKOLA

S:t Lukas utbildningsinstitut

Psykoterapeutprogram, 90 hp

Examensuppsats på avancerad nivå, 15 hp

Höstterminen 2018

Trons betydelse i psykoterapi.

En tematisk analys utifrån hur fem psykoterapeuter med vigningstjänst upplever tron i sitt kliniska arbete.

The Significance of Faith in Psychotherapy.

**A Thematic Analysis Regarding How Five
Psychotherapists Ordained in Ministry Experience
Their Faith in Their Clinical Work.**

Författare:

Tobias Wasserman

ERSTA
SKÖNDAL
HÖGSKOLA

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
2	Bakgrund	1
2.1	Tidigare forskning	4
3	Syfte och frågeställning	5
4	Metod	5
4.1	Undersökingsdeltagare	5
4.2	Datansamlingsmetoder.....	6
4.3	Bearbetningsmetoder.....	6
4.4	Genomförande	7
4.5	Förförståelse	7
5	Forskningsetiska frågeställningar	7
6	Resultat	8
6.1	Prästen och pastorn som psykoterapeut.....	8
6.2	Religiöst eller psykoterapeutiskt förhållningssätt.....	9
6.3	Förhållandet mellan psykologi och andlighet.....	10
6.4	Tilliten till gud som stöd i terapiprocessen.....	11
7	Diskussion	12
7.1	Metoddiskussion.....	12
7.2	Resultatdiskussion	13
7.3	Förslag till fortsatt forskning	17
	Referensförteckning.....	18
	Bilaga 1.....	21

Sammanfattning

Inledning: Ett spänningsfält finns mellan sekulära och religiösa värden. Psykoterapi bygger på sekulär grund samtidigt som präster och pastorer har möjlighet att bli psykoterapeuter. Syftet med uppsatsen är att undersöka hur kristet troende psykoterapeuter ser på trons betydelse i sitt kliniska arbete.

Frågeställning: Hur upplever kristet troende psykoterapeuter att deras tro påverkar deras kliniska arbete?

Metod: Arbetet vilar på fem semistrukturerade intervjuer med legitimerade psykoterapeuter som i sin grundutbildning är präster eller pastorer. Intervjuerna undersöks med tematisk induktiv analys.

Resultat: Fyra teman utkristalliserades: (1) Prästen och pastorn som psykoterapeut; (2) Religiöst eller psykoterapeutiskt förhållningssätt; (3) Förhållandet mellan psykologi och andlighet och (4) Tilliten till gud som stöd i terapiprocessen.

Diskussion: Resultatet lyfts till en teoretisk nivå genom att relateras till anknytningsteoretisk forskning samt till det icke bortträngda omedvetna. Genom detta diskuteras resultatet utifrån tillit, svårigheter med överföring i psykoterapi med vigd psykoterapeut och gud relaterat till beskrivningar av den yttersta verkligheten.

Nyckelord: Tro, psykoterapi, anknytning, tillit, användande av objekt, O.

Abstract

Introduction: There is a tension between secular and religious values. Psychotherapy has a secular foundation, while at the same time priests and pastors have the opportunity to become psychotherapists. The aim of this paper is to examine how psychotherapists with Christian religious beliefs view the significance of their faith in their psychotherapeutic profession.

Question: How do psychotherapists with Christian religious beliefs feel that their faith impacts their clinical practice.

Method: Five semi-structured interviews was held with licensed psychotherapists ordained in Christian ministry. The interviews were coded using a thematic, inductive analysis.

Results: Four themes were found: (1) Pastors and priest as psychotherapists; (2) Religious or psychotherapeutic approach; (3) Relationship between psychology and spirituality; (4) Trust in god as support in the therapy process.

Discussion: The results from the thematic analysis are discussed using Attachment theory and the non-repressed unconscious, leading to an interpretation in terms of trust, difficulties in the transference and god related to descriptions of reality.

Keywords: Faith, believe, psychotherapy, attachment, object use.

1 Inledning

I detta arbete närmas frågan hur kristet troende psykoterapeuter i denna tidsanda tänker kring sin tro i relation till sitt kliniska arbete. Frågan är angelägen av flera skäl. Sverige har en särställning i världen gällande sekularisering och individualisering (World Values Survey, 2014), vidare är psykologer och psykoterapeuter i lägre grad religiösa jämfört med människor i allmänhet (Delaney, Miller & Bisonó, 2007). Samtidigt lever vi i en tid då religiositeten inte längre minskar på individnivå i yngre åldersgrupper, vilket genom generationsskifte skapar en återgång för religion och andlighet som betydelse- och meningsbärande aspekter i livet (Hagevi, 2017). På samhälls nivå kan också en återkomst av religiösa värden ses i politik, kultur och samhällsliv (Halldorf, 2018).

Med begreppet "tro" som utgångspunkt befinner sig således den psykoterapeutiska praktiken i ett spänningsfält mellan sekulära värden och religiösa värden. Detta är viktigt och väcker frågor, inte minst inom psykodynamisk psykoterapi som utgår från vikten att uppmärksamma och undersöka grundläggande och meningsbärande värden i livet (Reeder, 1998).

Psykoterapeutisk praktik vilar på en vetenskaplig och erfarenhetsmässig grund – vilket kristen tro inte står i motsats till (Jonsson, 2004). Religiös tro innefattar dock en transcendent dimension till skillnad från vetenskap och sekulära livsåskådningar. Utifrån detta har alltid själavård erbjudits utifrån rollen som präst och pastor vilket är en del av kyrkas omsorg där bikt, problem och andliga frågor hanteras. Tron på gud utgör i själavård en självklar grund (www.svenskakyrkan.se, 2018). Psykoterapeutisk behandling erbjuds också av präster och pastorer, vilket inte erbjuds från sekulära livsåskådningar. Frågor om relationen mellan tro och psykoterapi är således angelägna frågor. Ingen forskning har hittats som specifikt belyser samspelet mellan psykoterapi och viginningstjänst vilket gör urvalsgruppen – som består av vilda psykoterapeuter – extra intressant.

2 Bakgrund

Den psykoterapeutiska historien är svåröverskådlig. För att tydliggöra en teoretisk bas presenteras här enbart den teori som kan anses relevant för frågeställningen och diskussionen.

Med utgångspunkt i människors psykiska lidande och hjälplöshet inför tillvaron härledde Freud religion till barnets fruktan för föräldrarnas makt och barnets behov av deras beskydd. Religion blev en beskyddande illusion inför naturens obesvarade frågor och obevekliga krafter och som en utfyllnad av otillräckligheter i kulturen. Freud skiljde vetenskap från religion genom att religion motstår kritik medan vetenskap är öppet för prövningar (Gay, 1990, s. 549ff).

Nära Freuds förståelse och med tydlig koppling till skapandet av en grundläggande tillit i livet beskriver Erik H. Erikson (1950) hur religionen tar form som en institutionellt skyddande eller ersättande instans för den otrygghet som föräldrarnas brist eller frånvaro ger. Erikson ser religionen i sin primitivaste form som ett försök till gottgörelse och försoning av en modersbild, för att kunna bevara sig själv och världen som ett gott objekt (a.a., s. 227). Eriksson (1982) ger

också hoppet en central plats i människans utveckling och knyter det till en mer eller mindre tydlig längtan efter att återta ett förlorat paradys, med den mellanmännsliga funktionen att upprätta den andre under livets utveckling. Hoppet är den grundstyrka som uppnås genom att ha löst en tidig konflikt mellan tro och misstro (a. a., s 75ff).

I efterkrigstidens England utvecklades objektrelationsteorin, som i sig har en stor inre variation, men som kan anses kännetecknas av att lägga mindre vikt vid omvandlingen av drifternas än tidigare för att mer betona objektrelationerna och dess förändring. Objekt syftar på personer eller aspekter med känslomässig betydelse, medan objektrelationer beskriver hur objekt tagit plats som en representation i individens inre liv under utvecklingen. Ur detta perspektiv kan gud ses som ett inre objekt vilket kan fylla olika funktioner (Igra, 2002). Bland annat beskriver Igra (2002) hur Melanie Klein, tänker sig gud som ett inre objekt som kan härbärgera barnets omnipotens i stunder av extrem utsatthet och hjälplöshet. Människan kan sedan genom att stå i relation till gud få del av denna omnipotens (a. a., s. 37). Det är ett möjligt antagande att objektrelationsteorin bidragit till att präster och pastorer valt att utbilda sig just inom psykodynamisk terapi då teorin gör det möjligt att se och förhålla sig till gud som ett inre objekt.

Winnicott (1971) lyfter i ett objektrelationsperspektiv fram två grundläggande förhållningssätt till världen i form av en utvecklingstanke där subjektet relaterar till ett objekt som både skapas och upptäcks. I denna process utsätts objektet för subjektets destruktivitet och om objektet överlever och inte hämnas kan subjektet börja använda sig av objektet (a. a., s. 150). I relaterandet till objekt är objektet ett inre objekt hos subjektet medan i användandet av objektet befinner sig objektet i sin egen rätt och särart, skilt från subjektet. Distinktionen som Winnicott gör mellan relaterande till objekt och användande av objekt är intressant ur perspektivet av ett gudsobjekt då frågan väcks om ett objektanvändande är en möjlighet eller inte.

Centralt i psykoanalytisk förståelse och terapi är begreppet ram vilket syftar på det psykoteraeutiska arrangemang som möjliggör och synliggör överföringen genom att avgränsa psykoterapin från den övriga sociala världen. Allt psykoteraeutiskt arbete kan relateras till ramen vilken består av en psykisk förberedelse, det fysiska arrangemanget, kontraktet samt instruktionen (Killingmo & Gullestad, 2011, s. 74ff). Överföringen i sammanhanget syftar på en iscensättning av patientens inre objekt i det psykoteraeutiska rummet. Iscensättningen får som följd att patienten förhåller sig till psykoteraeuten som en gestalt från det förflutna. Genom medvetandegörande av överföringen i rummet kan de medvetna och omedvetna skikten av patientens psyke undersökas och förstås (Igra, 2002, s. 53). Psykoteraeutens motöverföring, vilket syftar på psykoteraeutens överföring på patienten, blir en central del i förståelsen av psykoterautins skeende. Överföring och motöverföring som fenomen är intressanta för uppsatsens frågeställning då dessa begrepp, som Pöstényi (1999) beskriver det, uppstår i psykoterautisituationen som en följd av människans brist i tillvaron, att vi i grunden söker ersättning för ett förlorat objekt och med det drivs till att tänka och handla i tillvaron då vi är begärande, längtande och önskande

varelser (Pöstényi, 1999). Överföringsfenomen kan till viss mån ses relatera till religion på så vis att religionen kan ses som en defensiv konstruktion i syfte att avvärja bristen. Religionen kan också utgöra en möjlighet att närma sig och förstå vår grundläggande brist i tillvaron.

Det omedvetna är ett centralt begrepp i psykodynamisk terapi och syftar på de aspekter av psyket som befinner sig långs bort från medvetandets sfär. Delar av psyket som står i förbindelse med driftsönskningar men som samtidigt hålls borta från medvetandet genom censuren. Driftsönskningarna söker samtidigt ett förverkligande i det medvetna systemet (Killingmo & Gullestad, 2011, s. 26). Det är också möjligt att se det omedvetna som något mer än som en plats för det som trängs bort från det medvetna. Jemstedt (2011) lyfter upp Bions användande av begreppet O för att "beteckna den yttersta verkligheten, den absoluta sanningen, det gudomliga, det oändliga, tinget-i-sig" (a.a., s. 31) vilket är ogripbart för oss människor i medvetandet men som vi ändå kan vara ett med och vara nära. Jemstedt beskriver hur Bion ser att kristna mystiker har kommit närmast att uttrycka närvaron med O och menar också att erfarenheten av O är en tillgång för psykoanalysen i sökandet efter mening och mönster. Jemstedt kopplar ihop och i viss mån jämför Bions begrepp O med Freuds tankar om delar av det omedvetna som inte ryms inom begreppet "bortträngning" och lyfter också fram hur Winnicott relaterar sina tankar om ett centrum i en oåtkomlig del i människan till Freuds icke bortträngda omedvetna (Jemstedt, 2011, s. 32). Bion betonar vidare riktningen mot den konkreta försoningen med O som grundläggande för psykisk utveckling och hälsa, en försoning som alltså inte kan härledas till internaliserade föräldraobjekt utan till allas vår ovisshet (Bion, 1967, s. 168).

Fonagy (1999) poängterar att vissa av de psykoanalytiska teorierna ligger närmare anknytningsteorin än andra och som helhet kan kliniska iakttagelser från psykoanalytiskt håll upptäckas inom anknytningsteorin och vice versa. Han menar också att båda inriktningarna rör sig mot samma förståelse av personlighet och psykiskt lidande. Inom anknytningsteorin kan gudstro förstås som en anknytningsrelation till gud (Broberg, m.fl., 2008). Då gud inte är person i samma bemärkelse som en medmänniska används begreppet anknytningslik person och gällande relationen motsvarande anknytningslik relation. Anknytningsrelationen allmänt anses kännetecknas av:

- (1) ett bestående känslomässigt band mellan två parter, där den ena parten (den anknutna) (2) söker vidmakthålla närhet till den andra (anknytningspersonen), (3) använder vederbörande som en säker hamn vid hot, fara, oro, rädsla m. m. och (4) som en trygg bas vid utforskande av omgivningen. Vidare (5) upplever den anknutna parten obehag vid ofrivillig separation och sorg vid permanent förlust av anknytningspersonen. Slutligen (6) varseblivs anknytningspersonen - åtminstone implicit - som starkare och visare av den anknutna personen. (a. a., s. 339)

2.1 Tidigare forskning

En sökning har gjorts i databaserna PEP, PsycINFO samt på Google Scholar med följande termer: faith in psychotherapy; psychotherapists religious beliefs; psychotherapists religious faith och religious beliefs in clinical psychotherapy. Ett rikt omfång av artiklar finns publicerade kring olika aspekter av religiositet och psykoterapi. Här redovisas ett urval av artiklar som på ett meningsfullt vis relaterar till frågeställningen.

I en metastudie som omfattar 29 artiklar studeras hur psykoterapeuters religiositet och andlighet sammanfaller med terapirelaterade variabler (Cummings, Ivan, Carson, Stanley & Pargament, 2014). En positiv korrelation uppmärksammades mellan psykoterapeutens religiositet och en benägenhet att integrera religiösa frågor i terapin. Till viss del fann man även stöd för att en hög nivå av religiositet och andlighet hade samband med psykoterapeuters konservativa värderingar samt tendensen att ta avstånd från ickekonventionella sexuella relationer. Vidare fann man resultat som pekade på att troende psykoterapeuter tenderar att föredra klienter med liknande religiöst synsätt. Däremot kunde psykoterapeutens religiositet/andlighet inte sägas påverka det terapeutiska förhållandet, skattad efter terapeutens upplevelse. Inte heller till psykoterapeutiskt utfall, skattad av psykoterapeut och patient, vilket är intressant för denna studie.

Baserat på en enkätstudie av kliniskt verksamma psykologer visar Shafranske & Malony (1990) att psykologer som själva är religiöst aktiva i högre grad än andra psykologer anser att patientens religiösa frågor är relevanta att ta upp i det kliniska arbetet. Studien visar också att för en del av de religiöst aktiva klinikerna spelar patientens religiösa engagemang roll för hur de väljer att intervensera. Interventionerna utgår då i flera fall från personliga övertygelser än från den terapeutiska utbildningen. En majoritet av klinikerna upplever sig nöjda med den utbildning i dessa frågor som de fått även om utbildningen inom området varit begränsat.

En experimentell studie, genomförd av Shumway & Waldo (2012), fick 50% av de som rekryteras till studien i sitt skriftliga samtycke får information av sin behandlare att denne, förutom gängse psykoterapeutiska frågor också bjuder in att undersöka religiösa frågeställningar. Studien visar att en starkare skattad religiositet sammanfaller med starkare förväntad arbetsallians gällande det empatiska bandet (bond) och uppgiften (task) utifrån Working Alliance Inventory om psykoterapeuten överenskommet bjuder in till samtal om religiösa frågor, vilket är intressant för denna studie utifrån den psykiska förberedelsens betydelse.

I en studie visar Greenberg, Pievsky & McGrath (2015) att troende psykoterapeuter navigerar etiskt genom att hålla isär sitt religiösa synsätt och sin psykoterapeutiska etik och om det uppstår konflikter mellan dem hantera dem genom handledning. Vidare visas att religiositet inte generellt korrelerar med negativa attityder mot homosexuella. Däremot visar studien att ju mer fundamentalistisk tro psykoterapeuten har desto större tendens finns till negativ attityd.

I en fenomenologisk studie av West (1998) redovisas hur 19 psykoterapeuter tillhörande kväkarrörelsen ser på hur deras tro inverkar på deras arbete. Studien betonar att psykoterapeuternas egen tro berikar terapin på flera olika vis, bland annat gör den patienters trosresa begriplig, att tron stödjer psykoterapeuten i arbetet och tillför en extra dimension av andlig förberedelse mellan sessionerna som bland annat innefattar bön. Studien påminner om upplägg och frågeställning för detta arbete vilket gör denna studie väsentlig.

I fallstudiens form belyser Meissner (2009) en analys mellan en psykoanalytiker och patient där båda är katolska präster. Studien beskriver hur preoidipala och oidipala aspekter inverkar på patientens religiösa engagemang. Då patient och psykoanalytiker delar samma religiösa tro, utbildning och sammanhang beskrivs också hur svårigheter uppstår med motöverföringen genom en lätthet till överdriven empatisk inkänning och med det en konkordat identifiering eller att som psykoterapeut drivs till en komplementär identifiering. Studien är intressant då den berör överföringens betydelse och religiositets formande i utvecklingshistorien.

3 Syfte och frågeställning

Religiositet och andlighet som betydelsefulla värden i livet kan förväntas öka (Hagevi, 2017). Att förstå betydelsebildande aspekter i tillvaron, dess skiftningar och förändringar är av vikt i psykoterapi. Betydelsen av religiositet och andlighet kan komma in i terapirummet från två håll - från psykoterapeuten eller från patienten, vilket öppnar upp för flera frågeställningar. Syftet med detta arbete är ge ett bidrag till att förstå en aspekt av hur andlighet och religiositet i psykoterapi kan få betydelse. Då befintlig forskning belyser en delvis annan religiös kontext än den sekulära svenska och att få kvalitativa studier finns hålls frågeställningen vid, i avsikt att vara utforskande.

Frågeställning: Hur upplever kristet troende psykoterapeuter att deras tro påverkar deras kliniska arbete?

4 Metod

För att identifiera faktorer som är viktiga kring hur kristna psykoterapeuter upplever sin tro i relation till sitt psykoterapeutiska arbete har en förståelseinriktad, deskriptiv metod valts i form av induktiv, tematisk analys (Langemar, 2008).

4.1 Undersökningsdeltagare

Det är svårt att överblicka populationen troende psykoterapeuter. För att få ett distinkt och smalt urval har respondenter valts som i sitt yrkesutövande även har vinning som präst eller pastor. Dessutom har enbart respondenter valts som arbetar med en terapiinriktning som har sin grund i psykoanalytisk teori.

Urvalet har gjorts som ett tillgänglighetsurval (Langemar, 2008, s. 63) genom en websökning med sökorden: präst, pastor och psykoterapeut. Ett tiotal tänkbara respondenter hittades och överväganden gjordes utifrån möjligheten att praktiskt kunna nå dessa samt genomföra intervjuer med avseende på tid, geografisk placering etc. Vidare eftersträvades en spridning av respondenterna med hänseende på könsfördelning, geografisk hemvist och spiritualitet för att fånga in tänkbara kvalitativa variationer.

Undersökningsgruppen bestod tillslut av tre män och två kvinnor i åldrarna 43 till 75 år. Tre är präster inom Svenska Kyrkan och två är pastorer inom ett frikyrkosamfund. Tre av respondenterna har också utbildning som socionom, lärare eller befäl. Respondenterna har varit legitimerade psykoterapeuter i 0.5 år, 4 år, 6 år, 18 år till 29 år. Den psykoterapeutiska verksamheten är spridd både geografiskt, i tiden och i verksamhet på så vis att den bedrivits privat, inom kyrkans regi och inom offentlig vård.

4.2 Datainsamlingsmetoder

Datainsamlingen består av semistrukturerade intervjuer med öppna frågor (se bilaga). Förutom vid första intervjun har respondenterna getts tillgång till frågorna för reflexion innan intervjun. En valde att inte läsa frågorna innan.

Intervjuerna har ägt rum på en plats föreslagen av respondenten och har tagit mellan 42 och 57 minuter. Informanterna har fritt fått svara på frågorna och relevanta följdfrågor har ställts och exempel efterfrågades i flera fall.

4.3 Bearbetningsmetoder

Intervjuerna har analyserats utifrån en induktiv tematisk analys beskriven av Langemar (2013, s. 128) på följande vis.

1. Inspelningarna transkriberades och texten lästes igenom flera gånger för att lokalisera avsnitt som var relevanta för frågeställningen, vilket resulterade i 146 nyckelord. Ett nyckelord kan förekomma flera gånger. Exempel på nyckelord var när en respondent uttryckte trons påverkan i terapin gällande möten, sorg, hopp, närhet, lidande, tröst, bön, förtröstan etc.
2. Koderna grupperades därefter utifrån likhet vilket resulterade i 17 avgränsade preliminära teman vilka var: trons påverkan av person, öppenhet, tillit, relation, välsignelsen, psykologi, överföring, anknytning, döden, sorg, gud, bibliska bilder, svårigheter, andlighet, att föra in tron i terapin, val och svårkodat.
3. Intervjuerna och de preliminära temana gick åter igenom för att kompletteras samt relaterades till varandra och kunde modifieras genom att bland annat slås ihop.
4. En slutlig benämning och definition gjordes vilket utgjorde resultatets fyra teman: Prästen och pastorn som psykoterapeut (överföring, sorg, svårigheter, föra in tron i terapin, död); Religiöst eller psykoterapeutiskt förhållningssätt (trons påverkan på person, öppenhet, relation); Förhållandet mellan psykologi och andlighet (psykologi, andlighet, bibliska bilder, val) och Tilliten till gud som stöd i

terapiprocessen (tillit, anknytning, välsignelsen). Temat gud ingår av nödvändighet i flera teman och temat svårkodat föll bort då det inte tillförde något.

5. Slutligen sammanfattades dessa teman.

4.4 Genomförande

Under sommaren 2017 togs intervjufrågor fram vilka provades genom två intervjuer med troende terapeuter med grundläggande psykoterapiutbildning. Viss revidering och utveckling av intervjuguiden gjordes i samband med dessa. Tidigare forskning relaterad till frågeställningen kartlades också.

Under sommar och tidig höst rekryterades respondenter via mejl med information om studien. Intervjuerna genomfördes under sensommar och höst. Kodning av materialet skedde under vintern 2017/2018 och studien färdigställdes i sin helhet under hösten 2018. För trygghetens skull spelades intervjuerna in på två av varandra oberoende utrustningar i händelse av tekniskt haveri. En intervju gjordes via telefon av geografiska skäl och i ett fall kompletterades en fråga via mejl.

4.5 Förförståelse

Valet av frågeställning är gjort utefter ett intresseområde hos mig som rör religion och andlighet. Jag har god insyn i den svenska kristna kontexten efter ett långvarigt engagemang inom Ekumeniakyrkan, både inom församling och på nationell nivå. Till respondenterna finns ingen personlig relation och min hållning till respondenterna, dess svar och olika uppfattningar betraktar jag som nyfiken utforskande på ett fritt vis. Då intervjuerna kan anses belysa gudsbilder och inte ontologi eller trosfrågor upplever jag inte resultatet vara laddat för mig på så vis att jag aktivt vill gå in med egna synpunkter. Under arbetets process, särskilt under intervjuer och kodning, har jag dock rannsakat min egen ståndpunkt och förförståelse flera gånger för att vara så medveten som möjligt om dess närvaro och betydelse.

5 Forskningsetiska frågeställningar

Frågeställning och metod har följt Lag 2003:460 om etikprövning av forskning som avser människor. Inget som framkommit kan anses hota varken den enskilde respondenten eller människovärdet efter att respondenterna fått information om studien och fått samtycka till den. Inga patienter involveras direkt i studien och patientmaterial betraktas som filtrerat genom psykoterapeutens utsagor och eget yrkesansvar vilket garanterar anonymitet. Sedvanlig konfidentialitet för respondenterna har getts samt att återtagande av samtycke kunnat ske vid begäran. Då gruppen respondenter kan anses vara lättidentifierade på grund av deras mer offentliga roller har det konsekvent avståtts från att ange information som kan identifiera vederbörande så som arbetsplatsanknytning, kön etc.

6 Resultat

Fyra teman har identifierats: (1) prästen och pastorn som psykoterapeut; (2) religiöst eller psykoterapeutiskt förhållningssätt; (3) förhållandet mellan psykologi och andlighet samt (4) tillit till gud som stöd i terapiprocessen. Dessa teman presenteras med utgångspunkt från de koder som hittats och belyses med citat.

6.1 Prästen och pastorn som psykoterapeut

Gemensamt var att alla hade en positiv erfarenhet av att vara innehavare av båda sina roller. De förmedlade en tydlig uppfattning om att deras patienter uttryckt allt från mer generell positiva erfarenheter av respondenternas dubbla roller till mer konkreta uttryck så som att någon upplevt det befriande att psykoterapeuten i grunden är pastor eller präst och att patienter också sökt psykoterapeuten på grund av dennes ursprungsyрке. Också icketroende uttrycks ha denna upplevelse. *“Här har vi suttit och du är präst och jag är ateist och det har varit så bra! Han är överraskad. Så det funkar!”*

Att rollen som präst och pastor har en betydelse i det psykoterapeutiska arbetet beskrevs av en respondent då han/hon säger *”jo hon...hörde av sig till oss och det blev ju laddat att jag var präst. För då hade hon med sig sin pappa.”* En annan beskriver hur han/hon, efter att församlingsmedlemmar sökt denne/denna i egenskap av präst och psykoterapeut fick *”reflektera över frågan: Vem är jag egentligen?”* då rollerna gick in i varandra och var svåra att skilja mellan för patienten och delvis för psykoterapeuten.

Vigningstjänsten kan också stimulera teman att komma upp i terapin så som sorg och död vilka är lättassocierade med att präster och pastorer ofta möter förluster och död. Som vigd förväntas man att *”stå pall”* och, som en uttryckte det, är det vid de *”gångerna jag blir mest präst och terapeut i rummet.”* Psykoterapeuten blir representant för något annat än sig själv och terapin vilket kan provocera och resultera i ilska, frustration och vrede. När detta lyfts upp handlar det om upplevelser av existentiella orättvisor och förluster. *”Hon var verkligen så att jag kunde fara åt helvete, typ. Därför att jag var en representant för kyrkan och tron.”*

Samtliga uttryckte att representationen och/eller ifrågasättandet av denna inte har varit svårt att hantera i psykoterapiarbetet. En av respondenterna beskrev också hur han/hon ibland hanterat detta genom att *”gå ur”* själva representationen *”jag går över och ställer mig vid deras sida. För det gjorde faktiskt Jesus... min Gud min Gud varför har du övergivit mig?”*

Samtliga intervjupersoner betonade att trosaspekter inte lyfts upp i samtalen om inte patienten själv kommer med önskemålet att prata om det. *“Och åter igen - det är inget som jag påpekar eller påtalar eller använder i terapin”*. En respondent uttryckte till och med att han/hon mer medvetet har tonat ner dessa aspekter för att inte störa terapin *”och där kanske jag är lite mer restriktiv för att jag vill undvika att konfidenten skall svara det han eller hon tror att jag vill veta...”*. Fyra av respondenterna uttryckte att patienterna är väl medvetna om psykoterapeutens ursprungsyрке vid terapins inledning.

Vigningstjänsten upplevs ha en dragningskraft, dels genom att patienter söker sig till psykoterapeuten på grund av vigningstjänsten och dels genom att stimulera existentiella frågor. Den dubbla rollen innebär nödvändiga ställningstaganden för psykoterapeuten både gällande överföring och gällande identiteten som präst respektive psykoterapeut. Vigningstjänsten kan både fungera som en representation för kyrkan och som en representant för patienten inför gud. Patienterna är i huvudsak införstådda med psykoterapeutens ursprungsyрке vid terapins början och psykoterapeuterna upplever sig ha en lyhördhet inför betydelsen av sin vigningstjänst gentemot patienterna.

6.2 Religiöst eller psykoterapeutiskt förhållningsätt

Samtliga respondenter uttryckte att tron påverkar det kliniska arbetet genom att tron påverkar allt och inget i terapin på samma gång. *“Alltså att det påverkar hela mitt liv - och då påverkar det också mitt kliniska arbete.”* Tron beskrevs utgöra en helhet av livet och på så vis går den inte att skilja från det kliniska sammanhanget då psykoterapiprocessen är ett möte mellan två personer samtidigt som det integreras i en teoretisk referensram. Tron går inte att skilja ut, utan ingår i den troende psykoterapeutens förhållningsätt till patienten under behandlingen. *“Jag tänker ju att min tro är en del av hela mitt livssystem och på så vis påverkar det ju min personlighet, hur jag är, vem jag är. Men om det påverkar mig så mycket rent psykoterapeutiskt - att jag hellre väljer Winnicott istället för någon annan psykoanalytisk teori... det är jag ju inte så säker på.”*

Fyra av respondenterna framhöll vikten av att möta patienten som person som något primärt i psykoterapin, framför exempelvis symtomlindring eller problemlösning. Förhållningsättet knöts till tron snarare än till en psykoterapeutisk teoribildning. *“Att möta den andre inte utanför påverk och palissader utan möta den andre i hans eller hennes hjärtas kammare. Att det blir alltså verkligen ett äkta möte. Och Paulus uttrycker det ju i första korintierbrevet med ansikte mot ansikte. Inte roll mot roll utan den äkta identiteten som möter en annan äkta identitet.”*

Tron ses också som en aspekt som sätter gränser för det psykoterapeutiska arbetet genom att inte hamna i det övermänskliga - att inte bli så som gud. *“Tron hjälper mig att hålla mig inom mina ramar och min kropps gränser. Utan att bli hjälpnödig.”*

Att ha en tro och en teologisk grund innebär också att en patients tro inte behöver göras till föremål för något särskilt undersökande eller utforskande av gudsbilden som exempelvis ett inre objekt. *“Det blir för henne ett sätt att leva i en andlighet. Vi undersöker inte det. Vi problematiserar inte det. Vi bara bejakar eller noterar att det här händer. Hon berättar det för mig och jag bara noterar och vi konstaterar att hon verkar må bra av det...men det måste inte undersökas...det kan också vara ett sätt att bejaka att det här... för att andlighet är ju något mer än något kliniskt undersökande, förstås...”* Ett undersökande och ett psykoterapeutiskt arbete av tron kan också vara viktigt då nyfikenhet och öppenhet betonas som en central aspekt av trons inflytande i den kliniska praktiken. *“Psykologi kan ju vara väldigt... jag höll på att säga fyrkantigt... men det har en annan, ja, hittar inget bra sätt att uttrycka det. Men det har sin plats och sin förståelse. I utredningar där man försöker förstå utifrån de teorier man har. Men i andlighet - där rör vi oss*

i ett annat fält, vi gör inga utredningar om människans andlighet... eller så finns det dom som gör det också, men.”

Öppenheten kan ses som en följd av mötet mellan teologin och psykologin då det uttrycktes av respondenterna att andlighet kan vidga psykologins perspektiv och att psykologin har möjligheten att öppna upp en inskränkt andlighet.

En hållning som också framhölls var att det av tron också följer en icke-dömande inställning till den man träffar. *“Eftersom tron är en del av mitt liv så möter jag också människor så långt det är möjligt ickedömande. Icke-patologiserande.”*

Gällande ickekristna andliga influenser var synsättet olika bland respondenterna vilket illustreras med förhållningssättet till yoga där en av respondenterna, som lyfter fram sin pluralistiska förståelse, kombinerade det med att vara kristen och uttryckte att det handlar om att leta *“efter en mening, något som jag kan luta mig mot. Vila mig mot”*. Denna mening behövde inte innefatta föreställningen om en gud. En annan uttryckte sitt förhållningssätt till yoga som kvalificerad gymnastik utan religiösa aspekter, men med tillägget att *“jag tror ju att Gud gillar det som är bra för kroppen...”*

Tron upplevs genomsyra respondenterna på så vis att tron inte kan skiljas från livet i sig och med det påverka den kliniska praktiken. Patienten upplevs sökas i en kontakt bortom egenskaper och funktioner, vilket gör att patienten möts på en nivå där patologiserande och dom inte är relevant. Trosföreställningar hos patienter undersöks när de krymper livet, men anses inte annars behöva undersökas. Tron och psykoterapi samverkar till en nyfikenhet och öppenhet inför patienten. Vidare kan mening relateras till gud på olika vis.

6.3 Förhållandet mellan psykologi och andlighet

Psykologi och teologi/andlighet beskrevs ligga nära varandra som två perspektiv att närma sig förståelsen av människan. *“Vi behöver närma oss mysteriet människan ur olika perspektiv och det psykoterapeutiska som då inte måste vara relaterat till en tro är ett sätt att göra det. Trons språk är ett annat. Och de kompletterar varandra. Överbryggar ibland.”*

Fyra av respondenterna betonade likheten mellan psykodynamisk psykologi och teologins förståelse. Två uttrycker också specifikt att det är just likheten som gör att de valt att utbilda sig inom den psykodynamiska skolan då *“det man gör i en mer psykodynamisk psykoterapi är ju att man närmar sig det okända. Och prövar att hitta ord för det - symboler och metaforer. Det handlar om berättande. Det ligger ju väldigt nära trons språk och bibelns berättelser också.”* / *“Det kanske inte är konstigt att den vanligaste vidareutbildningen för präster och pastorer är ju psykoterapeut. Det ligger på något sätt nära.”*

Två av respondenterna lyfte också in att de är starkt inspirerade av den existentiella terapins människosyn, framåtblickande och betoning på val och ansvar relaterat till både tro och terapi. *“Jag är ju också påverkad av existentiell psykoterapi och filosofi. Är nog mer präglad av det än jag förstår att jag är. Jag anar det. Där människans valmöjligheter är väldiga och att vi hela tiden har ansvar för våra liv. Och det tror jag är kristendomens kärna.”*

Fyra av respondenterna beskrev ett flertal bibliska bilder och teologiska tankar som inspiration och till viss del utgångspunkter för tänkandet kring

terapiprocessen. De bilder som lyftes fram handlar om människans kamp i tillvaron (1 Mos 32:22-32, 1 Mos 36:1-36), om det inre livets utveckling och försoningen inom människan (Joh 21:1-23, 2 kor 5:12), mellan människor och mellan mänskligheten och gud (1 Kung 19:9-18, 4 Mos 6:24-26, Joh 4:6-42 samt hänvisning till skapelseteologi). Vidare också om Jesus generella bemötande av människor vilket relaterades till det psykoterapeutiska bemötandet. *“Jacob brottningskamp är något jag själv har funderat mycket på. Det här att bli tvingad att se sig själv, att se sig själv i spegeln. Den är ganska hjälpsam. Övergivenheten hos Josef är ju hjälpsam. Åh, det finns många.”* Psykoterapiarbetet till sin helhet kan också förstås ur ett bibliskt perspektiv. *“...jag brukar tänka att det jag gör är ju i någon mening evangelium...alltså, det är ett sätt att hjälpa människor att räta på sin rygg, att andas lättare och i den meningen få livet åter...eller delar av livet.”* Den psykoterapeut som uttryckte och betonade en pluralistisk tro beskrev sig dock inte använda bibliska referenser i sitt tänkande kring patienterna. *“Nä, jag använder vanlig litteratur oftast eller film mer, skulle jag säga än att jag använder bibliska referenser.”*

Respondenterna upplever en likhet mellan andlighet och psykologi, i meningen att söka och förstå vad ur det som kommer till uttryck emanerar - från det omedvetna och/eller gud. Denna förståelse kläds bäst i ett narrativt eller mytiskt språk vilket i sig ger utrymme för vidare reflexioner – bland annat med bilder från Bibeln. Terapin som helhet kan också relateras till denna förståelse och vara ett uttryck för en andlig hållning i livet.

6.4 Tilliten till gud som stöd i terapiprocessen

Tilliten till gud framträdde som en betydelsefull aspekt av allas erfarenheter. En tillit till gud i vilken den psykoterapeutiska processen befinner sig i och ger ett stöd och en bärande kraft till terapin. Tilliten beskrevs som ett samspel med gud som sker bortom vår förståelse och som vilar på en samlad erfarenhet av att guds kärlek och nåd överväger allt lidande. *“Jag tror att min tro också bidrar till att jag vilar ganska trygg i en tillit till processen. Också utifrån att jag tänker att Gud finns också i den här människan, i denna människas liv. Och jag samarbetar någonstans med Gud.”* // *“Jag möter en människa och i och med att jag har min tro så tänker jag att vi båda är en del av någonting större. Något som vi bara får ta emot.”*

Tilliten beskrevs gynna ett mod och en förtröstan att vila i terapiprocessen och inte gå in med för mycket av egna interventioner. Tilliten blir kopplad till ett hopp om att en kraft kan ta vid där respondentens egen tar slut, inte räcker till eller brister av olika anledningar. Tankar som lyftes upp var också att alla psykoterapeuter oavsett tro är bärare av ett hopp, men att den kristna livssynen tydliggör detta hopp. För *“utan att använda bön, eller ens använda ordet Gud eller Kristus eller så, så finns ju hoppet för mig att det här kan gå väl för den här människan. Och bönen och att jag kan vila i det. Det påverkar ju mig som terapeut. Att det finns en ... att det inte är jag som är allt...// ...Och jag får lita på att det är det här jag kan göra - jag kan inte göra mer. Det är den rollen jag har just nu. Och jag kan be.”*

Relationen till gud kan förstås som en anknytningsrelation. *“Det här kan ju förstås förklaras och bevisas utvecklingspsykologiskt - vi kan tänka om dyaden mor barn och så där -*

det jag känner, det är en förankring i det som Paulus uttrycker ungefär så här: I Honom, dvs i Gud är det som vi lever, rör oss och finns till. Så Gud är för mig inte någon gubbe någonstans utan Gud är mycket större och mycket annorlunda.../...vi är både syndare och rättfärdiga. Och där har du anknytningen till Gud! Det är den anknytning som skapar rättfärdigheten i oss.” // ”Det fantastiska med evangeliet - det är ju att det jag tänker är att det trasiga anknytningsmönstret som kan finnas kan bytas ut mot en trygg anknytning i Gudsrelationen. Och det tycker jag är helt fantastiskt när jag kom på det.”

Flera av psykoterapeuterna lyfte upp att själva mötet med patienten upplevs som ett möte med det andliga och gud själv. Gudskontakten och människokontakten är två aspekter av mötet som inte kan särskiljas vilket möjliggör ett möte med det som också är svårt att möta, fördömt och avvisat av samhället. *“Om det är så att jag har en mogen Gudsrelation så har jag också förmågan att se att det är också ett Guds barn - fast det är en våldsverkare.../...Gud i mitt inre är mig närmare än min egen intimitet, så att säga. // Och det har egentligen alla de stora mystikerna upplevt: det mest äkta i oss är inte skapat till elände - det mest äkta i oss är skapat till Gudslighet.”*

En av respondenterna resonerade kring huruvida man kan anknyta till en osynlig Gud eller inte, men att *”relationen med Gud kanske upprättas genom oss människor, där anknytningen blir kött och blod“* och knöt det vidare till nattvarden där gud blir kött och blod. Anknytningen till gud resulterar också i en smärta inom psykoterapins ram då *”det allra svåraste - och det är ju det att det finns ett ansikte vänt till dig, och inte kunna använda det. Det tycker jag är svårt - där är jag inte klar över hur jag skall gå vidare. För att - ja, det öppnar upp ett rum till då...men...det är ju lite det här med svårigheten mellan vad är psykoterapi och var blir psykoterapi något annat.”*

Respondenterna upplever ett samspel med gud i det omedvetna, delvis bortom förståelsen, där också basen och kraften för den psykoterapeutiska processen härleds. Med detta följer ett hopp och förtröstan då psykoterapeuten och patienten upplevs befinna sig tillsammans i en trygg bas i en anknytning till gud. En smärta rymms i att inte alltid kunna medvetandegöra detta för patienten.

7 Diskussion

7.1 Metoddiskussion

Då det fanns ringa befintlig forskning kring denna studies forskningsfråga får en deskriptiv, induktiv metod anses fylla ett adekvat syfte. En mer explorativ ansats, med tydliga definitioner inom andlighet och psykoterapi, skulle kunna differentiera materialet mer, men denna studies upplägg har förmodligen tjänat ett upptäckande perspektiv bättre. Uppföljningsintervjuer skulle kunnat pressa till en fördjupning av utsagorna hos respondenterna.

Förförståelsen får anses gynna detta arbete då hänsyn till och förståelse av urvalet betydelse bedöms bli mer adekvat då kunskap om den svenska kristna kontexten är av vikt. Vidare ger förförståelsen en större säkerhet gällande att förstå de religiösa och andliga begrepp, historier och praktik som respondenterna uttrycker. Då respondenternas utsagor inte utmanar författarens egna, då dessa rör föränderliga gudsbilder och inte frågor om guds natur, får det anses som

skyddande för att författarens egna synsätt påverkar på ett förvrängande vis. Dock bör läsaren ta hänsyn till författarens förförståelse.

En av intervjuerna genomfördes genom telefon av praktiska skäl. I ett fall kompletterades en fråga via mejl i efterhand. Bedömningen är att inget av detta inverkat negativt på studien. Det är svårt att skapa lämpliga urvalskriterier för den breda gruppen kristet troende psykoterapeuter. Gällande denna studies omfång och syfte kan dock urvalsgruppen anses tillfredsställande. Det är troligt att en skillnad i synsätt skulle framkommit om en differentiering och medveten rekrytering mellan olika psykodynamiska skolbildningar gjordes. Det bör också uppmärksammas att tre stora kyrkofamiljer inte finns representerade - den katolska, den ortodoxa kyrkan och den pentekostala rörelsen. Efter kontakt med företrädare för dessa kyrkofamiljer kan det dock konstateras att det med stor sannolikhet inte fanns någon psykoterapeut med vigungstjänst i Sverige inom dessa kyrkor. Dessa kyrkor präglas av en mindre inre sekularisering (Malm, 2015) än Svenska Kyrkan och den frikyrka som denna studie hämtade respondenter från, vilket bör noteras. En internationell studie med psykoterapeuter från dessa kyrkor skulle därför kunna ge andra värdefulla perspektiv på denna studies resultat.

Under rekryteringen var det tre respondenter som tackade nej till att delta med hänvisning till arbetsbördan. Det är rimligt att anta att deras prioritering skulle föra materialet i en något annan riktning. Två av respondenterna var inledningsvis skeptiska till syftet med studien då de misstänkte ett ifrågasättande av troende psykoterapeuter. Det är möjligt att bortfallet kan ha att göra med liknande undringar, eller med en ovilja att problematisera en eventuell rollkonflikt, vilket vore intressant att veta mer om.

7.2 Resultatdiskussion

Det mest kärnfulla svaret är att tron hos den troende psykoterapeuten upplevs ge en trygg bas för det psykoterapeutiska arbetet, med en vila, en förtröstan och ett hopp som går bortom den medvetna förståelsen och upplevs som ett samspel med gud. Tro och andlighet upplevs ha likhet med den psykodynamiska förståelsen av människan genom att bägge perspektiven undersöker det mänskliga medvetandets upphov, vilket främst förstås i ett mytiskt eller metaforiskt språkbruk. Tron upplevs av respondenterna uppfylla livet som helhet vilket gör att tron är svår att skilja från övrig påverkan i det kliniska arbetet. När trosföreställningar resulterar i problem i livet undersöks de. Tron i synergi med psykologin blir ett redskap för upptäckande och utforskande då det upplevs skapa en öppenhet. Med avstamp i tron upplevs patienten sökas på en nivå bortom funktion och egenskaper, då dessa delar inte primärt tjänar ett psykoterapeutiskt syfte, utan det väsentliga är själva kontakten bortom dessa. Den vigde psykoterapeutens två roller ställer krav på reflexion både gällande identitetsfrågan och vigungstjänstens roll i överföringen. Samtidigt kan vigungstjänsten upplevas tilltalande för patienter som söker den vigde psykoterapeuten samt för att dryfta existentiella teman om separation och död i psykoterapisamtalen.

Relaterat till tidigare forskning är resultaten från denna studie samstämmig med studien av West (1998) där kväkare som är psykoterapeuter intervjuas. West hade ett större underlag och kvantifierar i viss mån sitt resultat men resultaten liknar ändå varandra i stora drag vilket är intressant. Likheten bestod i att andligheten sågs ligga till grund för livet som helhet och med det också psykoterapin; att det andliga på olika vis är närvarande under sessionerna; att en likhet fanns mellan det andliga och psykoterapin och att inga motsättningar sågs mellan andlighet och psykoterapi. En studie (Shafranske & Malony, 1990) pekar på att tron inverkar på psykoterapeutiska interventioner. I denna studie framgår inte detta förhållande utan snarare en tveksamhet från respondenterna kring om att det skulle påverka. Det är möjligt att spekulera i om skillnaden består i Sveriges mer sekulära klimat och med det ett annat förhållningssätt kring att intervensera utifrån tron. Att särskilja sin psykoterapeutiska etik från sin trosetik vid konflikt visas i en studie av Greenberg, Pievsky & McGrath (2015). I detta arbete framträder inte konfliktområden som hanteras på det viset. Däremot beskriver en respondent hur hon tar med sig sin psykoterapeutiska kunskap in i en självvårdsram. En annan väljer att lämna självvårdsramen. Konfliktområdet särskils således inte utan en annan arena hittas där konflikten upphör vara en konflikt. Studier visar vidare att terapeutiskt utfall inte är relaterat till religiositeten (Cummings, Ivan, Carson, Stanley & Pargament, 2014) vilket är i samklang med denna studie då respondenterna inte upplever sin religiositet som störande i arbete, vare sig patienten är troende eller ej.

Resultaten är tämligen i linje med vad jag kunde tänka mig med undantag för den betydelse och svårighet som själva yrkesrollen som präst eller pastor får, som visas på senare i texten. Vidare hade jag förväntat mig en större betoning på samspelet och likheten mellan klassiska kristna begrepp så som överlåtelse, nåd etc., och psykoterapeutiska begrepp som i betydelse kan anses ligga nära. I denna studie lyfter ingen respondent upp denna likhet. Jag hade också förväntat mig mer reflexion från respondenterna kring överföringens inverkan och betydelse, vilket inte lyfts upp explicit av mer än en respondent vid ett exempel.

7.2.1 Ramen

Fyra gränsområden framträder som relaterar till den psykoterapeutiska ramen. Ett område är gränsen för det mänskliga, dvs., vad som händer när psykoterapeuten inte längre kan förstå, bekräfta och analysera. I denna studie uttrycks förtröstan på gud vilket vanligtvis inte finns med i den psykologiska förberedelsen och skiljer sig från icketroende psykoterapeuters förhållningssätt. Ett annat är gränsen när psykoterapin övergår till självvård och här beskrivs flera olika förhållningssätt hos respondenterna. Ett tredje är gränsen mellan rollen som vigd och rollen som psykoterapeut, vilket inte upplevs som ett problem, även om frågan kvarstår hur patienterna upplever det. Det fjärde området är gränsen där patientens existentiella frågor berör ställningstaganden som den vigde psykoterapeuten gjort genom sin vinningstjänst, exempelvis frågor om guds natur. Här uppkommer en svårighet gällande saklighet och neutralitet.

Ovanstående fyra områden uppmärksammar att det föreligger en del särskilda utmaningar och krav på reflexion för vilda psykoterapeuter i arbetet med att tydliggöra den psykoterapeutiska ramen. Dessa gränsområden kommer även belysas ur andra teoretiska perspektiv i kommande stycken.

7.2.2 Anknytningen

Tron inverkar på det psykoterapeutiska arbetet genom att terapin genomförs i upplevelsen av att ha en särskild form av tillit till gud – dvs., i en trygg bas som relaterar till gud. Detta perspektiv tas även upp i annan forskning kring gud som anknytningsobjekt (Granqvist, Mikulincer, Gewirtz & Shaver 2012). Utifrån ett anknytningsperspektiv kan det konstateras att respondenterna har en vinningstjänst och med det får anses söka gud. I resultatet framträder hur tron ger en trygghet och genom det också en upplevelse av öppenhet. Det uttrycks en svårighet i att inte kunna dela upplevelsen av gudsrelationen med patienter och respondenterna upplevde sig vara en del av en större helhet, en del av en större och visare plan. Sammantaget utgör detta fog för att kunna betrakta respondenternas relation till gud som en anknytningslik relation. Tro kan således påverka det kliniska arbetet genom att gud utgör en anknytningslik person och med det skapas en trygg bas för den troende psykoterapeuten som ger stöd till psykoterapin, även då terapin är svår eller oförståelig av olika anledningar.

I synen på relationen mellan själavård och psykoterapi blir också anknytningsrelationen intressant. För alla handlade både själavård och psykoterapi om en hjälp och utveckling. Skillnaden bestod i att en av respondenterna såg större och vidare möjligheter inom själavården, då också möjligheten att peka mot gud fanns. En annan respondent använde begreppen som synonyma i sina utsagor om det psykoterapeutiska arbetet, väl medveten om skillnaden. Oklarheter finns här kring om respondenten faktiskt likställer psykoterapi och själavård och/eller i sitt arbete inte gör någon skillnad. Ett förtydligande från respondenten i efterhand skulle lika gärna förvränga resultatet som lägga det tillräta, vilket gör att resultatet får stå som det gör. En tredje respondent såg en begränsning med själavården, då respondenten inte upplevde själavården som en möjlighet till bearbetning. Denne/denna sistnämnda respondent uttryckte också en pluralistisk tro i bemärkelsen att respondenten inte såg kristendomen som en exklusiv väg till gud och använde inte heller bibliska bilder i sin förståelse, såg exempelvis yoga som meningsskapande utan att nödvändigt relatera till gud.

Ett sätt att förstå detta förhållningssätt kan vara att ett pluralistiskt synsätt ger ett mer diffus eller abstrakt anknytningslik person än en mer traditionell bild av gud som en treenig gud till vilken det är möjligt att relatera till som personen Jesus. Detta i sin tur kan tänkas leda till man inte i samma utsträckning söker eller upprätthåller närhet eller ser den anknytningslika personen som större och visare. Att vidare studera förhållandet mellan gudsbild och anknytningsmönster, både hos psykoterapeuter men också troende i allmänhet, skulle kunna öppna upp för intressanta perspektiv inom området. Det omvända är också rimligt och vore intressant att undersöka - dvs., möjligheten att olika anknytningsstyper söker olika gudsbilder. En begränsande faktor kan vara att den anknytningslika relationen

används som ett skydd från att gå in i frågor som blir svåra att hantera i en behandlande psykoteraapeutisk kontakt, inte minst ur ett överföringsperspektiv.

7.2.3 Överföringen och rollkonflikter

Under rubriken *Religiöst eller psykoteraapeutiskt förhållningssätt* framkommer hur frågor om tro utelämnades under motivet att det inte behövde undersökas. Det är möjligt att se dessa aspekter som ett undvikande av relevanta frågor i det psykoteraapeutiska arbetet. Hänvisningen som gavs till att vinningstjänsten inte skall få för stor betydelse blir paradoxal då vinningstjänsten är ett synbart tecken på tron, vars innebörd i terapiarbetet behöver förstås. I ljuset av detta är det möjligt att läsa alla aspekter som tas upp under rubriken *Prästen och pastorn som psykoteraapeut* som delar av överföringsrelationer. Vid en sådan läsning är det rimligt att anta att föreligger en svårighet i hanterandet av överföringsrelationen jämfört med psykoteraapeuter utan vinningstjänst, exempelvis jämfört med en läkare som också är psykoteraapeut och som kan ha ett medicinskt perspektiv med fokus på kroppen som en utgångspunkt för sitt kliniska engagemang. Här blev spänningsfältet mellan sekulära och religiösa värden som tydligast. Svårigheten består i det uppenbara att psykoteraitekten identifierar sig som troende och att psykoteraitekten valt att representera kyrkan.

Överföring på en psykoteraapeut med vinningstjänst, där det som tron representerar är en del av själva överföringen, är inte möjlig att skilja ut från psykoteraitekten själv. På så vis är det rimligt att anta att teknisk neutralitet (Killingmo & Gullestad, 2011, s. 148) är svårare att uppnå om ens möjlig i frågor som rör religiösa värden. Respondenterna betonade positiva erfarenheter med sina dubbla roller vilket kan förstås som att rollkonflikter finns men som inte vill erkännas. Patienterna kan också ha upplevt en eventuell rollkonflikt tydligare än psykoteraekterna. De positiva erfarenheterna kan också förstås som att patienter sökt sig till psykoteraitekten på grund av dennes ursprungsyрке, vilket då inte resulterar i en konflikt. Ett utforskande av syftet hos patienter som söker psykoteraapi specifikt hos psykoteraapeut med vinningstjänst skulle kunna ge svar och intressanta ingångar i frågor om överföringens betydelse i psykoteraapi med vigd psykoteraapeut.

7.2.4 Att förströta i ovetskap

Under rubriken *Tilliten till gud som stöd i terapiprocessen* beskrivs hur tillit relateras till ett möte med gud i den andre, att ta emot verkligheten från något som är större än en själv, insikten att gränsen för vad jag kan göra i en terapiprocess är begränsad samt att anknytningen till gud kan ske genom det materiella. Utsagorna i detta tema är lätta att relatera till Erikssons (1950) tankar kring religionen som bevarare av ett gott objekt genom att se gud i den andre, att vara en del av något större gott, hålla något ohanterligt ont på avstånd och möjligen ett skydd mot konflikter som leder till misstro, med ett skapande eller bevarande av hoppet som följd. Det är dock rimligt att vara skeptisk till om projicerade delar kan upprätthålla den tillit som respondenterna uttrycker över tid och om det skulle klara av trycket från att bli förstått i egenterapi eller förstås i patienters psykoteraapiprocesser. Den

religiösa tron kan också ses som en förankring i Eriksons (1982) beskrivna konflikt mellan tro-misstro där en bärande aspekt är att "fullborda den numinösa bilden av den primära andra, genom de olika former den kan anta under de fortsatta stadierna ända fram till mötet med den slutliga andra – vilken upphöjd form denna än må ha" (a. a., s. 76). Här verkar Erikson öppna upp för något som liknar en religiös erfarenhet. En möjlighet är att de mytiska språk som fyra av respondenterna betonar i sitt tänkande gynnar den numinösa bilden av den andre och/eller kan hjälpa till i mentaliseringen av sig själv och andra då det den kan fånga in aspekter av livet som annars är språkligt svårfångat, vilket är ett område som skulle kunna utforskas vidare.

Reeder (2001) beskriver ett "hopp och tro" som är samstämmigt med intervjupersonernas beskrivning av tillit i denna studie. Han beskriver det som "tron på den Andre" (s. 49) vilket syftar till ett inväntande av den andres subjektivitet inom ramen för analysituationen trots att denne i grunden är oåtkomlig för min förståelse. Tron på den Andre erbjuder analytikern en möjlighet att "leva utan kunskap" vilket är lätt att relatera till intervjupersonernas betoning på tillit, öppenhet och att "*att vi båda är en del av någonting större. Något vi bara får ta emot*". Reeder (2001) tar vidare relaterar "tron på den Andre" till Bions begrepp O (a. a., s. 334) vilket ger ett stöd i att intervjupersonerna kan förstås genom Bions (1967) begrepp O. O som vi kan vara i utan att förstå det och där försoningen med O är en förutsättning för psykisk hälsa. I tilliten som uttrycks, den vila och det lugn som intervjupersonerna uttrycker sig uppleva som en följd av sin tro och som gestaltas av en respondent när han/hon uttrycker det att "*Gud i mitt inre är mig närmare än min egen intimitet*," är möjlig att förstå som ett varande i O. I det medvetna är det inte möjligt att förstå, men det får konsekvenser i relationen till en själv, patienten och världen så som en tillit. Med Bions tankar som bakgrund skulle intervjupersonernas utsagor om gud också kunna förstås i sekulära termer som ett sätt att förtrösta i ovetskap genom förankring i varandet.

7.3 Förslag till fortsatt forskning

I arbetet med denna studie framkommer en fyllighet och potential i det empiriska materialet till vidareutveckling. För vidare forskning föreslås följande frågeställningar: Samma forskningsfråga som i detta arbete men med troende psykoterapeuter utan vigningstjänst.

Då frågor väckts i detta arbete gällande vigningstjänstens betydelse för patienter föreslås också: Syftet med terapi hos patienter som uttryckligen söker psykoterapeut med vigningstjänst?

Då detta arbete lyfter upp oklarheter kring förståelsen av skillnaden mellan en själavårdsram och en psykoterapiram föreslås också: Hur ser psykoterapeuter med vigningstjänst på förhållandet mellan psykoterapi och själavård?

Referensförteckning

- Bion, W.R. (2001). *Eftertankar. Psykoanalytiska studier*. (E. Jakobsson, övrs.) Stockholm: Natur och Kultur. (Originalarbete publicerat 1967)
- Broberg, A., Risholm Mothander, P., Granqvist, P. & Ivarsson, T. (2008). *Anknytning i praktiken. Tillämpningar av anknytningsteorin*. Stockholm: Natur och Kultur
- Cummings, J. P., Ivan, M. C., Carson, C. S., Stanley, M. A., & Pargament, K. I. (2014). A systematic review of relations between psychotherapist religiousness/spirituality and therapy-related variables. *Spirituality In Clinical Practice*, 1(2), 116-132. doi:10.1037/scp0000014
- Delaney, H. D., Miller, W. R., & Bisonó, A. M. (2007). Religiosity and spirituality among psychologists: A survey of clinician members of the American Psychological Association. *Professional Psychology: Research And Practice*, 38(5), 538-546. doi:10.1037/0735-7028.38.5.538
- Erikson, E. H. (2002). *Den fullbordade livscykeln*. (M. Wentz-Esgardh, övers.). Stockholm: Natur och Kultur. (Originalarbete publicerat 1982).
- Erikson, E. H. (1993). *Barnet och samhället*. (J. Rössel, övers.). Stockholm. Natur och Kultur. (Originalarbete publicerat 1950).
- Fonagy, P. (1999). Points of contact and divergence between psychoanalytic and attachment theories: Is psychoanalytic theory truly different?. *Psychoanalytic Inquiry*, 19(4), 448-480. doi:10.1080/07351699909534264
- Gay, P. (1990). *Freud* (B. Persson, övers.). Stockholm: Bonnier Fakta Bokförlag AB. (Originalarbete publicerat 1988)
- Granqvist, P., Mikulincer, M., Gewirtz, V., & Shaver, P. R. (2012). Experimental findings on God as an attachment figure: Normative processes and moderating effects of internal working models. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 103(5), 804-818. doi:10.1037/a0029344
- Greenberg, M. J., Pievsky, M. A., & McGrath, R. E. (2015). Navigation of ethical conflicts among religious psychotherapists treating lesbian and gay patients. *Spirituality In Clinical Practice*, 2(2), 134-144. doi:10.1037/scp0000066
- Halldorf, J. (2018). *Gud: återkomsten*. Stockholm: Libris

- Hagevi, M. (2017). Religious Change over the Generations in an Extremely Secular Society: The Case of Sweden. *Review of religious research*, 59(4): 499-518
- Igra, L. (2002). *Objektrelationer och psykoterapi*. Stockholm: Natur och Kultur
- Jemstedt, A. (2011). Drömmens navel. *Divan – tidskrift för psykoanalys och kultur*, nr.1-2/2011.
- Jonsson, U. (2004). *Med tanke på Gud*. Skellefteå: Artos & Norma
- Killingmo, B & Gullestad, S. E. (2011). *Undertexten. Psykoanalytisk terapi i praktiken*. (G. Zetterström, övers.). Stockholm: Liber. (Originalarbete publicerat 2005)
- Lag 2003:460. *Om etikprövning av forskning som avser människor*. Hämtad den 11 maj 2018 från Riksdagen, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2003460-om-etikprovning-av-forskning-som_sfs-2003-460
- Langemar, P. (2008). *Kvalitativ forskningsmetod i psykologi - att låta en värld öppna sig*. Liber: Stockholm
- Malm, M. (2015). *Som om Gud inte finns. En bok om sekularisering*. Skellefteå: Artos
- Meissner, W. W. (2009). Religion in the psychoanalytic relationship—Some aspects of transference and countertransference. *Journal Of The American Academy Of Psychoanalysis & Dynamic Psychiatry*, 37(1), 123-136. doi:10.1521/jaap.2009.37.1.12
- Pöstényi, A. (1999). Dröm och motöverföring. I J. Norman & F. Yalander (Red.), *Motöverföring. Om omedveten kommunikation* (s. 147-158). Stockholm: Natur och Kultur.
- Reeder, J. (2001). *Hat och kärlek i psykoanalytiska institutioner*. Symposium: Eslöv
- Reeder, J. (1998). Hermeneutics and Intersubjectivity: The Interpreting Dialogue. *International Forum of Psychoanalysis*, 7:2, 65-75. Hämtad från databasen PsycINFO
- Shafranske, E. P., & Malony, H. N. (1990). Clinical psychologists' religious and spiritual orientations and their practice of psychotherapy. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 27(1), 72-78. doi:10.1037/0033-3204.27.1.72

Shumway, B., & Waldo, M. (2012). Client's religiosity and expected working alliance with theistic psychotherapists. *Psychology Of Religion And Spirituality*, 4(2), 85-92. doi:10.1037/a0025675

Winnicott, D. W. (2003). *Lek och verklighet*. (I. Löfgren, övers). Stockholm: Natur och Kultur. (Originalarbete publicerat 1971)

West, W. (1998). Developing practice in a context of religious faith: A study of psychotherapists who are Quakers. *British Journal Of Guidance & Counselling*, 26(3), 365-375. doi:10.1080/03069889800760321

Bilaga 1

Intervjuguide

Hur tror du din tro påverkar ditt kliniska arbete?

Berätta något om hur du ser på begreppsparen psykologi och andlighet?

Är du hjälpt av din tro i ditt kliniska arbete? På vilket vis? Vad i tron är hjälpsamt?

Går det att förnimma det andliga i den psykoterapeutiska processen?

Om du tänker i överföringstermer - uppträder någon särskild form av överföringsfenomen i terapin ur ett andligt perspektiv eller när andliga frågor är i fokus?

Om du tänker i anknytningstermer - ser du någon särskild form av anknytningsmönster relaterat till andlighet?

Använder du några bibliska bilder eller berättelser för din förståelse av vad som sker i terapirummet?

Är det något som blir svårt i den kliniska praktiken på grund av tron?

På vilket vis påverkas dina konkreta interventioner med patienterna av din tro?

Fyller terapiprocessen i sig någon andlig mening?

Klassiskt kristna begrepp såsom överlåtelse, förtröstan, nåd, tillit - får de någon betydelse i terapiprocessen?

Vilken mening fyller det psykoterapeutiska arbetet för dig? Varför blev du psykoterapeut?

Ser du något i din tro som inte finns i den psykoterapeutiska befintliga teoribyggnaden?

Ser du någon konflikt mellan befintliga teorier och den praktik som i någon mån präglas av tron?

Finns det något jag missat att fråga dig som du tänker är väsentligt för frågeställningen?